

EGİTİMİN TEMELLERİ OLARAK BİLİM VE FELSEFE İLİŞKİSİ*

Çeviren: Sabri BÜYÜKDÜVENÇİ

Gözlemci (ampirik) ve deneysel felsefenin ne kendi içinde ne de eğitime uygulanmasında bilimle hiçbir sorunu yoktur. Aksine, bilimsel bulgular ve yöntemler gözlemci eğitim felsefesinin esas ortaklarıdır. Çünkü gözlemci felsefeye göre, bilim insanın yaşadığı dünya ve kendisi hakkında bilgi sahibi olmamızda yalnızca araçları sağlar. Bazıları bu olgunun felsefeyi gereksiz kıldığını düşünmekte, bilgi alanında bilimin üstünlüğünün kabulünün, insan deneyiminin tüm temelini kapsadığını varsaymaktadırlar. Dışlama, bilimsel alandan daha üstün bir bilgi biçimi olan felsefeyi içeren, en son daha üstün gerçek bilgisini veren felsefe türünü kural dışı bırakmamış değildir. Ancak, bu özel felsefe türünün dışlanmasında felsefenin kendi başına varlığını sürdürmesi sonucu çıkmaz.

İnsan basit olarak yalnızca bilen bir varlık olsa bu sonuç çıkar. Fakat böyle değildir. O aynı zamanda etkin bir varlık, arzuları, umutları, korkuları, amaç ve alışkanlıkları olan bir yaratıktır. Alalede bir insana göre, bilgi kendi başına önemlidir, çünkü kişinin yapmaya ve yaratmaya gereksinimi vardır. Bilgi, onun isteklerinin açıklanmasında, amaçlarının oluşturulmasında ve bunları gerçekleştirmek için gerekli araçların bulunmasında ona yardımcı olur. Başka bir deyişle, bilinen gerçekler ve ilkeler kadar değerler mevcuttur ve felsefe öncelikle, insanın uğruna etkinlik gösterdiği amaçlar, değerlerle ilgilenir.

En kapsamlı ve doğru bilgi sistemini verdikten sonra, insan hala bu konuda ve sahip olduğu bilgiyle ne yapacağı sorusuyla karşı kar-

(*) John Dewey, *Philosophy of Education*, New Jersey 1975, s. 164-168.

şıya kalmaktadır. Değerler konusunda bilinenlerle ilişkili olarak, bilim; bağımsız olan yöntemler ve organlar aracılığıyla belirli ve sürekli gerçeklerin bilindiğini iddia eden kesin felsefelere karşı gözlemci bir felsefenin ortağıdır. Buna yapılan itiraz yalnızca kuramsal değildir. Geçerli olan itirazlar, bunun otoriteye olan eğilimi kuvvetlendireceği ve bilimlerde uygulanan ispat ve irdeleme yöntemlerinin kullanımını ile ortadan kaldırılamayan anlaşmazlıkları geliştireceği şeklindedir. Geriye kalan tekseçenek gelenekler ve kurumlar aracılığıyla gizil ya da açık bir şekilde güç ve zor kullanımıdır. Sürekli ilk ilkelerin Yunan ve Ortaçağ felsefelerinin bazı zamanlarında olduğu gibi tekrar canlanmasının kuramsal bir felsefe olarak fazla bir ilerleme kaydetme tehlikesi yoktur. Bu tür felsefelerin statükonun sürdürülmesinde kendisinden yararlanan yerleşmiş toplumsal otoritenin geliştirilmesinde pratik etkileri söz konusudur. Bu tehlikeye karşı deneysel felsefe, doğal bilimlerde kullanılan yöntemlerle tam bir ortaklık içinde bulunmaktadır.

Birçok salt filozoflarca bu şekilde ele alınsa bile eğitim felsefesi, genel felsefenin önemsiz bir bölümü değildir. Onun içinde önemli bir anlam taşır. Çünkü, bilgi, eğitim süreçleriyle kazanılır ve bu eğitim süreçleri yalnızca bilginin ve ilişkili beceri biçimlerinin elde edilmesiyle son bulmaz. Kazanılan bilginin istek ve davranışlarla bütünleşmesine çalışırlar. Eğitimin, bilgi bütünlüğü ve davranışa geçen değerlerin ortaya çıkarıldığı çarpıcı bir araç olduğunu söylemek fazla bir şey olmasa gerek. İyi oluşturulmuş bir felsefeden etkilenmiş eğitim uygulamaları ile böyle etkilenmemiş uygulamalar arasındaki fark amaçları açık bir şekilde belli eğitimle adet ve geleneklerin güdümünde bilinçsizce yöneltile bir eğitim arasındaki fark gibidir. Bu fark felsefenin doğal dokunulmazlığından değil fakat ulaşılabilecek amaçları belirlemek için yapılan her çalışmanın felsefi olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu tür bir sistematik belirlemeye olan gereksinim özellikle günümüzde zorunluluktur. Doğal bilim uygulamaları, insan ilişkilerinde büyük farklılık oluşturmuştur. Üretim araçlarında ve mal ve hizmetlerin dağıtımında devrim yapmışlardır. İletişimdeki büyük değişimde ve siyasal eylemin bağımlı olduğu kamu düşüncesinin etki altına girmesinde kullanılan araçlarla etkili olmuşlardır. Bu uygulamalar, diğer güç veya güç gruplarından daha fazla, insanların birlikte yaşadığı, etkinlikte bulunduğu, yaşamdan zevk aldığı, acı çektiği koşulları belirler. Bundan başka, hızlı bir değişim içerisinde olan

EĞİTİMİN TEMELLERİ OLARAK BİLİM VE FELSEFE İLİŞKİSİ

topluluklar oluşturmuşlardır. Bilim uygulamalarının etkisinin duyulduğu her yerde, insan ilişkilerinin durgun (statik) oluşu sona ermiştir. Eski biçimler; ailede, siyasal alanda ve hatta ekonomik alanda olduğu kadar ahlaki ve dini alışkanlıklarda bile saldırıya uğramış ve ortadan kaldırılmıştır. Hemen hemen bugünkü tüm toplumsal sorunların kaynağı buradadır. Son olarak, bilim öncesi dönemde oluşturulan amaçlar ve değerler ve aynı dönemde oluşturulan büyük bir güce sahip kurumlar etkilerini sürdürmektedir. Toplumsal ve bireysel olarak insan yaşamı, rahatsız edici, karmaşık ve çelişkilidir.

Eğitim ya bu durumları önemsemeyecek ve okullar, çağdaş toplumsal baskılarla değiştirilebilen ve beceri biçimlerini ve kalıplaşmış bilgiyi amaçlar olarak benimsemekle yetinen kurumlar olarak işlevlerini sürdürecektir ya da sosyal durum olanakları ve gereksinimleriyle, okul-eğitim arasındaki ilişki sorunuyla karşı karşıya kalacaklardır. Şayet ikinci sorunla karşılaşılırsa, o zaman izlenilen malzemelerinin yeni koşullara uyumlu hale getirilmesi, öğretim yöntemleri ve okulun toplumsal örgütlenmesi sorunları ortaya çıkar. Bir eğitim felsefesi tüm bu sorunların nasıl çözümleneceği konusunda halledemez. Fakat bu sorunların esasının algılanmasını ele alabilir ve bu sorunların ele alınabileceği yollar konusunda değerler, fikirler ileri sürebilir. Bu düşünceleri özümlemiş yönetici ve öğretmenler uygulamada bunları sımayıp, geliştirebilirler ve kuram ve uygulama yoluyla eğitim felsefesi yaşayan, gelişen bir şey olur.

Hem gerçekler ve ilkeler felsefesine hem de mevcut koşulların baskı, gelenek ve dogmatik otoritesine karşı bilimle, gözlemci programatik felsefe arasında oluşturulan ortalıklık sorununa tekrar dönüyorum. Eğitim alanında kullanılan-bilim, gerçek olguları araştırabilir ve neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak genellemeler yapabilir. Kendi başına, ortaya çıkan sonuçların nedenlerine ilişkin daha ekonomik ve etkili yöntemlerin en iyi bir biçimde kullanımı sonucunda elde edilen neticelerin değerlendirmesini yapamaz. Sonuçlar; toplumsal sorunlar, kötülükler ve gereksinimlere ilişkin bilinenlerin ışığında değerlendirilmelidir. Fakat, gerçek koşullar ve neden-sonuç ilişkileri konusunda bilgi sahibi olmaksızın amaçlar şeklinde ileri sürülen değerler ütopya anlamında ideallerdir.

Felsefeyle bilim arasındaki işbirliği gereksininin özellikle yakın olduğu iki veya üç konudan bahsedeceğim. Bilimsel yöntem deneysel olarak kontrol edilen doğrudan deneyimlere bağlı olduğundan,

bilimsel görüşün herhangi bir felsefi uygulaması, okulda öğrencilerin kendi deneyimleri dışında sağlanan hazır bilginin kazanılmasına karşı olarak bu tür deneyimlerin gerekliliğini vurguluyacaktır. Şimdiye dek, bu eğitimde "ilerici" hareketle uyum göstermiştir. Fakat kurumun etkisi ve sahip olunan deneyimlerin devamlılığını yermek için ilerici eğitimde ortaya çıkabilecek eğilimleri tesirsiz kılma da etkili olacaktır. Eğitim bilimi, kendi temelleri üzerinde, kurumun yönelimi doğrultusunda devamlı gelişim gücü ve vaatleri içeren konuları önemle ele almadıkça, bilimsel olarak kendi konumunu inkar etmiş olacaktır. Eğitim felsefesiyle işbirliği içinde ona, öğrencilerin toplumsal koşullarla etkili bir ilişki içerisinde olmasını sağlayacak etkinlik, arzu ve amaç davranışlarının oluşumuna ve öğrenci ve öğretmenlerin yaşadığı dünyanın anlaşılmasına katkısı olacak davranışların biçimlenmesine yönelik olarak devamlı gelişim gösteren konuların seçiminin yapılmasında çok değerli katkısı olabilir.

Başka bir ortaklık yönü özellikle bilimsel davranış ve yöntemi oluşturan alışkanlıkların bilim okullarındaki yeri ile ilgilidir. Bilimler programında layık oldukları yeri elde etmek için kendine karşı olan değişmez öğelerle mücadele etmelidir. Gerçek anlamda olmamasına karşın, biçimsel olarak mücadele kazanılmıştır. Çünkü hala bilimsel konular gerçeklerin ve olguların özel bir dalı olarak ayrılmaktadır. Tam bir zafer, her ders ve konu bilimsel anlayışın kalbi olan sına düşünme, araştırma, gözlem ve yaratıcılıkla ilişkili olarak yapılan değin kazanılmış olmayacaktır.

Eğitimde bu merkezi yere bilimsel yöntemin yerleştirilmesinde, deneysel felsefe, bilimsel davranışın gerçek ruhudur.

Son olarak, bilim ve eğitim felsefesi şimdi hem eğitimi hem de toplumu ciddi olarak ve olumsuz bir şekilde etkileyen kuram ve uygulama, bilgi ve etkinlik arasındaki ayrımı ortadan kaldırmada birlikte çalışabilir ve çalışmalıdırlar. Gerçekte, kuram ve uygulama arasında mutlu bir beraberliğin kurulmasının ortak amaçlar için çalışan eğitim felsefesi ile bilimin belli başlı amacı olduğunu söylemek aşırı bir ifade değildir.